

PM 2015: RV (Dnr 303-1308/2014)

Giftfri miljö - strategi för Stockholms län

Remiss från Länsstyrelsen i Stockholms län

Remisstid den 31 januari 2015

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Som svar på remissen ”Giftfri miljö - strategi för Stockholms län” hänvisas till vad som sägs i promemorian.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Katarina Luhr anför följande.

Ärendet

Länsstyrelsen i Stockholms län har remitterat ”Giftfri miljö – strategi för Stockholms län” till Stockholms stad. Strategin pekar ut åtta åtgärdsområden inom vilka respektive aktör föreslås arbeta vidare med egna åtgärdsprogram.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, exploateringsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden samt stadsdelsnämnderna Skarpnäck, Spånga-Tensta och Södermalm. Därtill har ärendet remitterats till Stockholms Stadshus AB som har remitterat ärendet vidare till dotterbolagen Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) och Stockholm Vatten AB. Exploateringsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden har inkommit med kontorsyttranden. Stadsbyggnadsnämnden har avstått från att besvara remissen.

Stadsledningskontoret framhåller vikten av barnperspektiv samt att kommunerna tillämpar gemensamma och nuvarande system för kravställning, framför att egna utarbetas, när åtgärdsprogram ska beslutas.

Exploateringskontoret ser positivt på att en strategi för länets arbete för en giftfri miljö tas fram då prioriteringar kan vara svåra att göra för varje enskild offentlig aktör i länet.

Miljöförvaltningen anser att strategin behöver peka ut hur regionalt utbyte och samverkan kan ske. I övrigt har nämnden ett antal mer ingående synpunkter på strategin.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd är positiv till en gemensam strategi för Stockholms län, och anser att det är bra att prioriteringen av åtgärder riktade mot barns vardag återigen lyfts fram.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd är positiv till Länsstyrelsens förslag till ”Giftfri miljö – strategi för Stockholms län”.

Södermalms stadsdelsnämnd anser att förslaget, Giftfri miljö – strategi för Stockholms län, är ett viktigt dokument för att kunna nå framgång i arbetet med att minska halterna av farliga ämnen i miljö och därmed också målsättningen i det nationella miljömålet Giftfri miljö.

Stockholms Stadshus AB är sammantaget positiv till den föreslagna strategin.

Mina synpunkter

Giftfri miljö är ett av de miljömål som ska nås till år 2020. Stockholms stad har tagit ett steg framåt i arbetet mot målet genom en ny kemikalieplan och inrättandet av kemikaliecentrum, men området är stort och svårgreppbart. Många nya kemikalier dyker ständigt upp på marknaden och samhällets alla områden berörs direkt eller indirekt av den diffusa miljöbelastningen från olika kemiska ämnen. Den samlade utvecklingen bedöms också negativ för miljömålet. Barn och unga är särskilt känsliga för påverkan av farliga kemikalier, och det är viktigt att detta särskilt beaktas i arbetet med åtgärder.

En viktig väg för att nå målet är genom informations- och kunskapsspridning vilket bör lyftas mer i strategin. Jag anser också att det är viktigt att säkerställa att strategin följs upp och att åtgärderna i strategin mer precist beskrivs för att underlätta och driva på arbetet för alla inblandade aktörer.

I övrigt hänvisar jag till förvaltningarnas tjänsteutlåtanden.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Som svar på remissen ”Giftfri miljö - strategi för Stockholms län” hänvisas till vad som står i promemorian.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Stockholm den 15 januari 2015

KATARINA LUHR

Bilaga

Remiss ”Giftfri miljö - strategi för Stockholms län”

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Remissammanställning

Ärendet

Giftfri miljö är ett av de miljömål som ska nås till år 2020, utvecklingen bedöms dock vara negativ. Stockholms län har stor och ökande befolkning med hög konsumtion av varor och produkter. En del varor och produkter innehåller farliga ämnen som sprids till människor och miljö via tillverkning, användning och avfall. Denna diffusa spridning av farliga kemikalier berör hela samhället. Stockholms län har även många misstänkt förorenade områden.

De offentliga organisationerna i Stockholms län har bildat en samverkansplattform (det regionala miljömålsrådet) för att bidra till miljömålen. Denna strategi har tagits fram av Länsstyrelsen på uppdrag av det regionala miljömålsrådet.

Strategins målgrupp är länets kommuner, VA-bolag, landstinget, Trafikverket och Länsstyrelsen. Den är avsedd att utgöra stöd för prioriteringar och ange riktning för dessa aktörers arbete avseende Giftfri miljö. Flera av aktörerna bedriver redan ett aktivt arbete med att minska användningen av farliga ämnen, men ytterligare satsningar behövs.

Strategin pekar ut åtta åtgärdsområden inom vilka insatserna bör fokuseras:

- Ökad kunskap och information
- Intensifierad tillsyn
- Fler kemikaliekrav i offentlig upphandling
- Fortsatt sanering av förorenade områden
- Mindre farliga ämnen i bygg- och anläggningsarbete
- Renare vatten och avlopp
- Förbättrad avfallshantering
- Stärkt miljögiftsövervakning

Strategins genomförande utgörs av att respektive aktör arbetar vidare med egna åtgärdsprogram i någon form. Barn och unga är särskilt känsliga för påverkan av farliga kemikalier, och detta behöver därför särskilt beaktas i arbetet med åtgärder.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, exploateringsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden samt stadsdelsnämnderna Skarpnäck, Spånga-Tensta och Södermalm. Därtill har ärendet remitterats till Stockholms Stadshus AB som har remitterat ärendet vidare till dotterbolagen SISAB och Stockholm Vatten AB. Exploateringsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden har inkommit med kontorsyttranden. Stadsbyggnadsnämnden har avstått från att besvara remissen.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 17 november 2014 har i huvudsak följande lydelse.

Minskandet av farliga ämnen är både en miljöfråga och en folkhälsofråga. Stadsledningskontoret delar bedömningen att det är angeläget att minska förekomsten av farliga kemikalier i miljön och samhället.

Stadsledningskontoret kan inledningsvis konstatera att Länsstyrelsen i Stockholms strategi är framtagen med Stockholm stads kemikalieplan som förlaga. Därtill har medarbetare i Stockholm stad deltagit i processen att ta fram strategin.

Stockholm stads kemikalieplan antogs av kommunfullmäktige den 16 juni 2014. Stadsledningskontoret framhöll då två egenskaper, eller mål i kemikalieplanen. Inom samtliga sju delområden i planen ges särskild vikt åt åtgärder som syftar till att minska barns exponering för farliga ämnen. Barnperspektivet är angeläget eftersom barn ofta är mest skyddslösa, samtidigt som barnperspektivet medger en naturlig och viktig prioritering när åtgärder vidtas.

En annan genomgående princip i stadens plan är att staden inte ska bygga upp egna system för kravställande på varor, byggmaterial och kemiska produkter utan istället använda befintliga verktyg. Detta förenklar både för stadens handläggare och för leverantörer och tillåter att fokus istället läggs där den gör mest nytta, nämligen att följa upp de krav som ställs.

Stadsledningskontoret föreslår att angreppssättet återanvänds när andra kommuner utarbetar åtgärdsplaner.

Länsstrategin har i delar ett bredare och mer strategiskt anslag än vad Stockholm stads kemikalieplan har. Detta är i sin ordning eftersom stadens kemikalieplan ska tjäna som ett åtgärdsinriktat instrument snarare än en vägledning för andra aktörers arbete med området.

Avslutningsvis menar stadsledningskontoret att Länsstyrelsens strategi för giftfri miljö mer än väl kan tjäna ett uttalat syfte att identifiera åtgärdsområden där insatser behövs, främja regionalt utbyte och samverkan samt fungera som underlagsdokument för kommuners framtagande av egna kemikalieplaner.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen anser remissen besvarad med vad som sägs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Exploateringsnämnden

Exploateringskontorets tjänsteutlåtande daterat den 11 december 2014 har i huvudsak följande lydelse.

Synpunkter

Vi ser positivt på att en strategi för länets arbete för en giftfri miljö tas fram då prioriteringar kan vara svåra att göra för varje enskild offentlig aktör i länet. Några frågeställningar kring remissversionen av "Giftfri miljö – strategi för Stockholms län" struktur och innehåll har vi dock:

1. På sida 8 preciseras Riksdagens definition av miljökvalitetsmålet Giftfri miljö. Numreringen ser dock ut att ha blivit fel då ettor radas upp efter varandra, vilket troligtvis inte är avsikten.
2. I kapitlet *Prioriterade åtgärdsområden* (sida 18-27) är syftet att delge goda exempel (d.v.s. vad som görs), problembilder samt prioriterade åtgärder. För att uppnå syftet med kapitlet, att vägleda de offentliga aktörernas arbete med att utveckla egna åtgärdsprogram, måste dock texten vidareutvecklas vilket kan göras på följande vis:

- a. Separera tydligt de goda exemplen från problembild och tänkta åtgärder.
  - b. Gör tydlig koppling mellan problem och tänkta åtgärder.
3. Flera av de möjliga åtgärder som anges i kapitlet *Prioriterade åtgärdsområden* (sida 18-27) pekar på att stadens offentliga aktörer behöver utöka sin samverkan i syfte att uppnå miljömålet Giftfri miljö. Behovet av ökad samverkan mellan länets offentliga aktörer som en strategi i sig självt bör belysas tydligare i den slutgiltiga versionen av ”Giftfri miljö – strategi för Stockholms län”. Utan ett ökat samarbete kring målet Giftfri miljö kommer länet i sin helhet inte att nå framgång i detta arbete.
  4. I avsnittet *Stärkt miljögiftsövervakning* (sida 26-27) anges det som möjlig åtgärd att flera insatser inom miljögiftsövervakning i regionen kan göras. Som annan möjlig åtgärd bör även tydlig uppföljning av materialval och använda kemikalier anges. En kontinuerlig uppföljning av de material som exempelvis byggs in i fastigheter, och de kemikalier som trots allt används av de offentliga aktörerna, kan underlätta för framtagandet av åtgärdsprogram som följer efter på resultat från miljögiftsövervakningar.
  5. I avsnittet *Uppföljning* (sida 30-31) skulle det vara av stort intresse att få veta mer om hur strategin kommer följas upp i praktiken. Här bör det framgå huruvida kvantitativa och kvalitativa uppföljningsmetoder kommer att användas och vad uppföljningens syfte är. Utan en tydlig uppföljningsmodell är det svårt att se huruvida strategin lyckats, i sitt avseende att stödja de offentligas arbete i att ta fram egna åtgärdsprogram avseende Giftfri miljö. För ett framgångsrikt arbete med miljörelaterade frågor krävs även kontinuerlig utveckling av strategiska dokument och andra möjliga verktyg i syfte att driva arbetet framåt.

Goda exempel

I remissen gällande Giftfri miljö ber Ni om goda exempel på hur vi på Exploateringskontoret arbetar med avseende på Giftfri miljö/kemikalier. Nedan framgår några utvalda åtgärder vi tillämpar:

- Exploateringskontoret ställer krav på materialval i enlighet med Kemikalieplanen, i samband med markanvisningar och vid upphandling av projektör och entreprenad för byggnation på allmän platsmark.
- Exploateringskontoret har tagit fram handlingsplaner för uppföljning av material- och kemikalieval vid exploatering på stadens mark.
- Exploateringskontoret utbildar kontinuerligt sina anställda inom området material- och kemikalieval.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 21 november 2014 har i huvudsak följande lydelse.

Synpunkter

Regionens utmaningar

När man läser kapitlet får man snabbt bilden av att utmaningarna i princip är avklarade – halterna av många ämnen sjunker. Det nämns visserligen att den samlade utvecklingen bedöms vara negativ för miljökvalitetsmålet Giftfri miljö, men bedömningen förklaras inte. Istället följer en uppräknad av hur halterna av olika ämnen i slam utvecklas, där de flesta har sjunkande eller oklara trender. Att vi inte ser ut att nå målet Giftfri miljö beror dock inte främst på att halterna av koppar och vismut ökar i slam, utan på det som beskrivs i avsnittet *Problembild*: hälsoskadlighet, okontrollerad spridning, dramatiskt ökad användning, bristande lagstiftning etc. Det är det som gör området viktigt och svårt, inte huruvida halter som tidigare har minskat nu planar ut. Vi föreslår därför att avsnittet *Problembild* borde ligga före *Situationen i länet* eftersom det bättre beskriver de stora utmaningarna som nämns

i kapitelrubriken.

Utgångspunkter och avgränsningar

I kapitlet sägs att kemiska ämnen finns överallt och att det är underförstått att det som strategin handlar om är farliga ämnen. Man bör dock även föra in begreppet risk i sammanhanget, vilket i det här sammanhanget innebär en kombination av ämnens inneboende farlighet och sannolikheten för exponering. I kemikalieplanen använder vi begreppen *Utfasningsämnen* och *Prioriterade riskminskningsämnen*. De förra har så stor farlighet att de inte bör användas alls, medan de senare kan användas om man vidtar åtgärder för att minska exponeringen. Detta är samma begrepp och indelning som Kemikalieinspektionen gör i sin ämnesdatabas Prio.

Ökad kunskap och information

I avsnittet talas om utfasningslistor med oönskade ämnen. Stockholms stad har i kemikalieplanen istället valt att lista oönskade egenskaper. Det görs av flera skäl: Dels för att aktörer i omvärlden i allt högre utsträckning arbetar så (t ex Basta och Byggyrbedömningens kriterier och tidigare Miljöstyrningsrådets kemikaliepolicy) och dels för att det gör att undvika att ett utpekad oönskat ämnen ersätts med ett annat med samma egenskaper. Vi föreslår att detta arbetssätt även präglar strategin

Intensifierad tillsyn

Stockholms stad har sedan länge goda erfarenheter av att arbeta med tillsyn som en väg för information och kunskapsspridning, utöver att vara en strikt kontroll av lag- och villkorsefterlevnad. Detta borde nämnas i detta kapitel och/eller i kapitel ”*Intensifierad tillsyn*”.

Länsstyrelsen och kommunerna uppmanas vidare att ”intensifiera tillsynen” och om varutillsynen konstateras det att ”det gäller att prioritera insatserna då det finns c:a 30 000 företag i landet att bedriva tillsyn på”. Detta behöver preciseras. På sidorna 39-40 i kemikalieplanen ges några exempel på hur tillsynen kan utvecklas, bland annat med inriktning på kemikalier i varor.

Fortsatt sanering av förorenade områden

Listan med typiska föroreningar bör kompletteras med tungmetaller och PAH.

I Stockholm består förorenade områden inte bara av föroreningar från specifika MIFO-objekt utan många gånger av förorenade fyllnadsmassor med okänt ursprung. För dessa finns det ingen möjlighet att söka saneringsbidrag. Detsamma gäller för områden med riskklass 2. Det är således enbart områden som riskklassificerats som riskklass 1 som man kan söka bidrag för och även för dessa finns stora begränsningar i möjligheterna att genomföra åtgärder. Ett problem är att bidrag bara ges och att utredningar och åtgärder bara kan krävas under förutsättning att det finns en ansvarig som orsakat föroreningen eller möjligen en fastighetsägare som övertagit fastigheten nyligen. Att utreda ansvarsfrågan tar tid. Därför prioriteras exploateringsprojekt som kommer in kontinuerligt i snabb takt och behöver handläggas snabbt.

Renare vatten och avlopp

Avsnittet är oproportionerligt långt jämfört med övriga, något som förstärks genom att det är det enda avsnittet som har underrubriker. Det bästa vore att utveckla de andra kapitlen till motsvarande nivå. Dessutom innehåller det upprepningar av åtgärder som har nämnts på andra ställen. Till exempel är uppströmsarbetet som beskrivs under *Mindre gifter i avloppet* en tillämpning av det som tidigare skrivits om tillsyn och information. Åtgärden *Gör medvetna materialval...* beskrivs i avsnittet *Mindre farliga ämnen i bygg- och anläggningsarbete*.

Vi saknar VA-bolagen bland de ansvariga för åtgärderna. De ägs visserligen av kommunerna (som nämns) eller av kommunförbund, men eftersom de finns med bland strategins målgrupper är det rimligt att de också utpekas som ansvariga inte minst på detta område.

Stärkt miljögiftsövervakning

I beskrivningen nämns inte kommunernas övervakning. Stockholms stad har sedan 2009 ett årligt program för miljögiftsövervakning och även flera andra kommuner är verksamma på området. Om övervakningen ska kunna kopplas till åtgärder måste kommunerna finnas med, i synnerhet i samband med vattenförvaltningen. För det första krävs en högre upplösning i övervakningen än i dagsläget för att resultaten ska utgöra underlag för skarpa åtgärder. För det andra är det i stor utsträckning kommunerna som ensamma sitter på genomförandekraften (särskilt för fysiska åtgärder) och som därför måste involveras i övervakningen också. Det finns därför ett stort behov av ett utvecklat samarbete mellan länsstyrelse och kommunerna kring miljögiftsövervakning i vatten.

Bland annat vore det önskvärt att länsstyrelsen erbjuder kommunerna samarbete i gemensamma övervakningsprogram, liknande det samarbete som Stockholm haft med länsstyrelsen kring sediment, för att ge stöd i planeringen av undersökningarna och förenkla genomförandet med anlitande av laboratorier etc.

Åtgärderna som föreslås sist i avsnittet behöver preciseras. Exempel på specifika insatser finns i kemikalieplanen och i underlagsrapporterna för den pågående revideringen av Stockholms stads program för miljögiftsövervakning.

Goda exempel

I missivet efterfrågas goda exempel på strategiskt arbete med Giftfri miljö hos remissinstanserna. Från Stockholms stad vill vi dela med oss av vår kemikalieplan och vårt nyinrättade kemikaliecentrum.

Kemikalieplanen

I Stockholms stads miljöprogram 2012-15 finns flera delmål som handlar om att minska förekomst och utsläpp av farliga kemiska ämnen. När programmet remissbehandlades kom det många synpunkter som gjorde det tydligt att det behövdes ett dokument som klargjorde vilka ämnen som ska undvikas, hur det ska göras och vem som är ansvarig. Kommunfullmäktige beslutade därför att uppdra åt miljö- och hälsoskyddsnämnden att ta fram en kemikalieplan för staden. Miljöförvaltningen tog fram ett förslag och hade under arbetet kontakt med berörda förvaltningar och bolag, liksom med andra städer, nationella myndigheter och näringslivet. Förslaget remissbehandlades under våren 2014 och antogs av kommunfullmäktige den 16 juni.

I kemikalieplanen beskrivs en prioritering av ämnen baserat på egenskaper utifrån Kemikalieinspektionens kriterier för utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen som finns i deras prioriteringsguide Prio. Det finns också en lista på lokala fokusämnen med ämnesgrupper som ses som viktiga att fokusera på i till exempel tillsynen och miljöövervakningen. Därefter följer åtgärder indelade i sju kapitel. I början av varje kapitel finns en vision för området som är en precisering av den övergripande visionen om ett giftfritt Stockholm 2030. Därefter följer åtgärder som är tidssatta och med utpekande av ansvariga inom staden. Ett urval av åtgärder beskrivs nedan:

Det första området handlar om stöd till implementeringen och beskriver framförallt inrättandet av ett kemikaliecentrum (se nedan).

Därefter beskrivs området information och dialog, där det sägs att en kommunikationsplan ska tas fram. Några prioriterade målgrupper pekas ut, bland annat förskolechefer, småbarnsföräldrar och näringslivet.

I kapitlet *Upphandling* sägs det bland annat att föreslagna kriterier från Miljöstyrningsrådet (numera Konkurrensverket) ska användas när sådana finns, att ytterligare krav ska ställas när barn kan komma att exponeras och att alla leverantörer av varor ska lämna information om ifall levererade varor innehåller ämnen på EUs kandidatförteckning.

Bygg- och anläggningsmaterial som används när staden bygger eller när andra bygger på stadens mark ska vara fria från utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen ska hanteras säkert. Leverantörer och exploitörer ska ha rutiner och kompetens som säkerställer att de kan leva upp till detta och hantera eventuella avvikelser. Staden ska utveckla sin uppföljning av kraven från plan till färdig byggnad.

Tillsynen ska utvecklas inom alla miljöförvaltningens tillsynsområden: Inom livsmedelskontrollen ska vi kontrollera material i kontakt med livsmedel och barnmat. Miljötillsynen ska vidareutveckla tillsynen på varor, rivningar och miljöfarliga verksamheter. Hälsoskyddstillsynen ska fokusera på material och produkter i förskolor och skolor samt på kosmetiska produkter, inte minst sådana som är utvecklade för barn.

Stadens egen hantering av kemiska produkter ska bli säkrare genom att vi ger alla verksamheter tillgång till ett databaserat kemikalieregister. Detta kan sedan användas för att identifiera oönskade produkter och substituera dem mot mindre farliga och för att följa upp substitutionen.

Programmet för miljögiftsövervakning i vattenmiljön ska revideras. Slamövervakningen ska utvecklas kontinuerligt och hälsorelaterad miljögiftsövervakning ska genomföras med fokus på barn och gravida.

Kemikaliecentrum

Tidigt i arbetet med kemikalieplanen blev det tydligt att de förvaltningar och bolag som ska genomföra åtgärderna behöver stöd i sakfrågor som gäller kemi och toxikologi, som de inte kan antas ha kompetens kring själva. Det föreslogs därför att staden skulle inrätta ett kompetenscentrum med uppgift att ge detta stöd och i budgeten för 2014 gav kommunfullmäktige miljö- och hälsoskyddsnämnden resurser och uppdrag att inrätta ett kemikaliecentrum. Under våren 2014 genomfördes rekrytering av två nya specialister på kemikaliekraft i upphandling respektive byggmaterial och i september drog verksamheten i gång. Kemikaliecentrum består idag av dessa två specialister, en samordnare samt ytterligare tre personer som är knutna till centrumet på deltid.

Vårt arbete har generellt ett stort fokus på förskolorna. Under hösten har vi bland annat genomfört en utbildning för enhetschefer och miljöombud i Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning. Många stadsdelsförvaltningar är på väg att ta fram handlingsplaner för kemikalier i förskolan, och vi kommer att bistå dem med vägledning och utbildning. Vi har bra diskussioner med SISAB om en handlingsplan för giftfria förskolefastigheter. Vi deltar i Konkurrensverkets utveckling av upphandlingskriterier för varor i förskolan. Vi har också etablerat ett samarbete med Institutet för Miljömedicin vid Karolinska Institutet kring mätning av farliga ämnen i damm på förskolor.

Utöver att ge stöd till stadens egna verksamheter har kemikaliecentrum i uppdrag att kommunicera med omvärlden, till exempel handeln, byggbranschen och konsumenter. Det arbetet har hittills bland annat inneburit seminarier i seminarieserien Stockholms kemikalieforum samarbete med Svensk handel. Vi planerar också en utställning om kemikalier i hemmet och att tillsammans med landstinget sprida information via mödra- och barnvårdscentralerna.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 18 december 2014 följande.

1. Förvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Ärendet justeras omedelbart.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 november 2014 har i huvudsak följande lydelse.

I strategin Giftfri miljö, liksom i andra styrdokument som berör området, poängteras att barn är extra känsliga för exponering av kemikalier och att barns hälsa och miljö därför bör vara i fokus. Sedan tidigare har barns hälsa och miljö pekats ut som prioriterade områden genom stadens kemikalieplan, som antogs av kommunfullmäktige i juni 2014.

Några av åtgärderna som nämns i strategin berör stadsdelsförvaltningens verksamheter. Bland annat nämns insatser för att inventera och ersätta material i byggnader och offentliga lokaler, förbättrad kunskap och information, ökad tillsyn av förskolemiljön, ökade krav på kemikalieanvändningen när upphandlingar görs (med hjälp av t ex miljömärkningskriterier), satsningar på ökad andel ekologisk mat och förbättrad avfallshantering.

Skarpnäcks kommunala förskolor bedriver sedan 2013 ett omfattande miljöarbete utifrån lokala och nationella mål. Där ingår att öka andelen ekologiska livsmedel och att minska barns exponering för kemikalier i förskolan. Som stöd finns en lokal miljöhandlingsplan, som antogs av stadsdelsnämnden under våren 2014. Handlingsplanen innehåller riktlinjer, tips och råd för en kemikaliesmart vardag på förskolorna.

Förvaltningen är positiv till en gemensam strategi för Stockholms län, och anser att det är bra att prioriteringen av åtgärder riktade mot barns vardag återigen lyfts fram.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 27 november 2014 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 18 november 2014 har i huvudsak följande lydelse.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning är positiva till Länsstyrelsens förslag till ”Giftfri miljö – strategi för Stockholms län”. Stockholms stad har en kemikalieplan, Stockholms stads kemikalieplan 2014-2019 – För ett giftfritt Stockholm 2030, som antogs av kommunfullmäktige 2014-06-16. Denna strategi har många likheter med Stockholms stads kemikalieplan som även är ett av de dokument som Länsstyrelsen har hämtat vägledning från till denna strategi.

De positiva konsekvenserna av strategin kommer vara att länet har en gemensam strategi som alla aktörer i länet förhoppningsvis arbetar med, vilket kommer att minska de farliga kemikalierna i länet. De eventuellt negativa konsekvenserna av strategin kan vara att inte alla aktörer kommer att följa strategin och för dem som gör det kan det innebära en del tillkommande arbete för verksamheterna.

I remissen står det att strategin genomförs genom att varje aktör arbetar vidare med egna åtgärdsprogram. Stockholms stad har antagit kemikalieplanen med en lång åtgärdslista med specificerat vilken förvaltning som ansvarar för att genomföra åtgärden.

De åtgärder som strategin föreslår inom områden där stadsdelsförvaltningen har ansvar och inflytande är förvaltningen mycket positiva till att vidta åtgärder och ingå i kommunöverskridande samverkansgrupper.

Stadsdelens arbete utifrån Stockholms stads kemikalieplan

Det finns ett antal åtgärder som stadsdelen kan arbeta mer med. Till exempel avfallshantering. Stadsdelen arbetar redan med dessa frågor men kan öka arbetet genom mer information om de olika stegen i avfallshierarkin för att minska att avfall uppkommer men också att se till att förutsättningarna finns för verksamheterna att sortera sitt avfall. En åtgärd som kommer att ske under 2015 är att förvaltningshuset kommer att få utökade sorteringsmöjligheter.

En av de verksamheter som stadsdelsförvaltningen ansvarar för är förskola. Eftersom barn är en extra känslig grupp för farliga kemikalier och barns hälsa och miljö bör vara fokus för arbetet med giftfri miljö i Stockholms län är det mycket viktigt för stadsdelsförvaltningen att arbeta för att minska de farliga kemikalierna inom förskolan. I 2015 års budget för Stockholms stad står att "Miljön på förskolan och i dess närhet ska vara giftfri"

Och en aktivitet kopplat till detta är att "Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska tillsammans med stadsdelsnämnderna ta fram kriterier för att undvika barns exponering för skadliga kemikalier på stadens förskolor inom ramen för kemikalieplanen". Detta är något stadsdelsförvaltningen kommer att arbeta med under 2015. Under 2014 har kemikalieplanen delats ut till alla förskolechefer och diskuterats i förskolechefgruppen. Som ett resultat av det samlades all lekelektronik in.

Även upphandling är ett viktigt instrument för att minska på de farliga kemikalierna i stadens verksamheter. Många av stadens upphandlingar sker centralt så stadsdelsförvaltningen har inte så stor påverkansgrad här. Däremot kan verksamheterna inom stadsdelen själva välja giftfria alternativ där sådana finns.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 11 december 2014 följande.

1. Stadsdelsnämnden överlämnar stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 november 2014 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen anser att förslaget, Giftfri miljö – strategi för Stockholms län, är ett viktigt dokument för att kunna nå framgång i arbetet med att minska halterna av farliga ämnen i miljö och därmed också målsättningen i det nationella miljömålet Giftfri miljö.

Strategin pekar ut flera utmaningar som rör farliga kemikalier i vår miljö, inte minst inom de områden som rör barn. Att barn i förslaget är prioriterade är viktigt eftersom forskning tydligt visar att barn är extra känsliga för exponering av kemikalier.

I det fortsatta arbetet är det viktigt att ta fram konkreta handlingsplaner som kan konkretisera strategins prioriterade åtgärdsområden. Här har staden tagit fram en kemikalieplan som utgör ett värdefullt instrument i arbetet att minska användning och utsläpp av farliga kemikalier inom Stockholms stad. Det nyinrättade kemikaliecentrum är i detta sammanhang en mycket viktig funktion som kan vägleda stadens olika förvaltningar och bolag hur den ska arbeta med att uppfylla kemikalieplanens målsättningar. Stadsdelsnämnden kan bland annat bidra till strategin genom att ställa krav vid upphandlingar av entreprenader och verka för en giftfri förskola.

Stockholm Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:S yttrande daterat den 24 november 2014 har i huvudsak

följande lydelse.

Underremisser

SISAB

SISAB bygger och förvaltar lokaler där en stor del av Stockholms stads barn i olika åldrar vistas under dagtid och har tillsammans med bostadsbolagen ett stort ansvar för att barn inte riskerar att utsättas för farliga kemikalier och emissioner från byggmaterial under någon del av dygnet.

Stockholms kommunfullmäktige har 2014 antagit *Stockholms stads kemikalieplan 2014-2019*, som behandlar flera av de frågor som tas upp i remissen, och SISAB står bakom kemikalieplanens förslag. SISAB använder sedan många år systemet Byggvaru-bedömningen (BVB) för att undvika gifter i byggmaterial. Stockholms kemikalieplan föreslår också kartläggningar av källor till oönskad kemikaliepåverkan, bland annat att befintliga PVC-golv ska kartläggas. SISAB angav i sitt remissvar till Kemikalieplanen att bolaget välkomnar kartläggningar och studier som kan leda till väl underbyggda direktiv och beslut från myndigheter och stad. Bolaget är redo att bidra med det underlag som krävs.

Länsstyrelsens remiss tar upp sanering av förorenade områden, som också är en högst aktuell fråga för SISAB. Stockholm växer kraftigt och under de närmaste decennierna kommer ett stort antal nya skolor och förskolor att byggas och marken som bebyggs är ofta i saneringsbehov. SISAB instämmer därför i Länsstyrelsens analys att kommunerna måste beakta frågorna kring förorenade områden tidigt och vill betona vikten av att utgå från barns större känslighet för alla typer av gifter och föroreningar.

Under 2014 har ett kemikaliecentrum instiftats i Stockholms stad och SISAB har redan inlett samarbete med kemikaliecentrum för att få stöd i det fortsatta arbetet med att säkerställa giftfria lokaler. SISAB ser fram mot att med hjälp av kemikaliecentrum arbeta för tydliga strategier kring sanering av mark som ska användas för skolor och förskolor.

Stockholm Vatten AB

Bolaget yttrar sig endast över den del som berör renare vatten och avlopp och Länsstyrelsens remiss är väl i överensstämmelse med stadens gällande miljöprogram.

Länsstyrelsen är väl insatt i det arbete som pågår inom Stockholm Vatten med uppströmsarbete (Revaq), Vattenskyddsområden och skydd av Mälaren och reservvattentäkten Bornsjön och de framtida planerna för Stockholms avloppsrening.

Bolaget bidrar dessutom med kunskap om miljögiftssituationen i Stockholm genom undersökningsprogram av vatten/dricksvatten, avloppsvatten, dagvatten och slam.

Strategin är på en övergripande nivå och Stockholm Vatten ställer sig bakom Länsstyrelsens förslag. Bolaget anser dock att den kunde vara mer offensiv när det gäller kunskapsuppbyggnad om förekomst, källor och effekter av de kemiska ämnen som används som tillsatser i olika produkter. Här kan Länsstyrelsen bidra genom att påverka Kemikalieinspektionen, Livsmedelsverket och Boverket. Det är inte bara en regional fråga.

Koncernledningens synpunkter

I finansborgarrådets förslag till budget för 2015 anges som ett reviderat ägardirektiv för SISAB att bolaget ”ska verka för en giftfri skolmiljö i samarbete med Kemikalieinspektionen”. I budgetförslaget anges också att miljö- och hälsoskyddsnämnden har en viktig roll för stadens vattenprogram. Nämnden arbetar enligt stadens handlingsplan för att nå målet om att samtliga vattenförekomster ska uppnå god ekologisk och kemisk status senast år 2021. Nämnden ska vidare, både i förebyggande tillsyn och som samtalspartner med näringslivet, öka privata aktörers arbete för minskad kemikaliepåverkan.

Koncernledningen kan därmed konstatera att Länsstyrelsens förslag till strategi ligger helt i linje med stadens ambitioner på detta område. Koncernledningen delar bolagens

uppfattning om att vissa områden, såsom vikten av tidigare utredningar i samband med ianspråktagande av förorenad mark inför exploatering samt ytterligare forskning och erfarenhetsåterföring avseende kemiska tillsatser i produkter, kan utvecklas vidare. Detta är högst aktuella och angelägna områden för Stockholm, som planerar expandera kraftigt med ambition om ytterligare förtätning. Som konsekvens av detta uppstår behov av att ianspråka och omvandla redan exploaterad mark som ofta är belastad med föroreningar. Belastningen från kemikalier i avlopps- och avfallssystemen som härrör sig från kemikalier i olika produkter blir extra tydlig i en tätbefolkad stad.

Sammantaget är koncernledningen positiv till den föreslagna strategin. Stadens bolag avser att bidra i utvecklingen mot målet om en giftfri miljö genom kunskapsuppbyggnad och samarbete med berörda myndigheter och organisationer.